

Nasreddin Hoca'nın Türk Sinemasındaki Ardılları

Aydın Göktaş¹

Özet

Bir filmin her zaman ön planda olması için yapılması gereken en önemli işlerden birisi halkın duygularına ve düşüncelerine hitap etmektir. Türk sinemasına geçmişten günümüze kadar bakıldığında, ön planda olan filmlerin içerisinde halkın içinden unsurların olduğu görülmektedir. Sinema alanında ter döken bütün yönetmenler, yapımcılar, senaristler, oyuncular bu duruma gerekli titizliği göstererek yaklaşıp ortaya başarılı filmler çıkarmışlardır. Halkın duygu ve düşüncelerine hitap etmek için izlenen yollardan birisi, halka ait kültür unsurlarını filmler içinde kullanmaktır. Bu vesileyle sözlü kültürün anlatıları ve anlatı kahramanları, senaristler ve yönetmenler için bir kaynak durumuna gelmektedir. Böylelikle halkın hafızasında yaşayan anlatı türleri görsel ve hareketli bir anlatıya dönüşerek bir aktarım sürecine girmektedir. Aktarım sürecinde, anlatı türleri kimin zaman doğrudan kullanılmakta, kimi zamanda bazı dönüşümlere uğramaktadır. Türk mizahının sembolü olan Nasreddin Hoca'nın fıkraları da sinema filmlerinin ve televizyon dizilerinin senaryo ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte anlatılardır. Bu doğrultuda diğer anlatı türleri ve kahramanları gibi Nasreddin Hoca tipi ve fıkraları da Türk sinemasında ve televizyon dizilerinde kullanılmıştır. Hoca; Türk sinemasının ve dizilerinin içerisinde kimi zaman fıkralarıyla kimi zaman da şahsiyetiyle yer almıştır. Öyle ki, Hoca komedi alanında ter döken çoğu aktör için bir usta ve ilham kaynağı özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada söz konusu aktörlerin Hoca'yı sinemada ve televizyonda nasıl temsil ettikleri incelenmiştir.

1 Öğr. Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi, aydingoktas@selcuk.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-7469-3020.

Giriş

Bir sanat dalının çağdaş ve nitelikli olabilmesi için o sanat dalının geçmişin kültürü ve yaratıcı çalışmaları üzerine kurulması büyük önem taşır. Bu anlamda her toplumun kültürü ve gelenekleri önemli bir mirastır. Türk sanatı özellikle mimari, edebiyat, müzik ve tiyatro konularında zengin bir kültürel ve sanatsal geçmişe sahiptir. Türk Sineması, bu sanatsal mirastan kimi zaman bilinçli olarak kimi zamansa bilmeden yararlanmıştır. En fazla yararlanılan kaynaklar; Karagöz, meddah, ortaoyunu gibi Türk halk tiyatrosu ile sözlü anlatılar ve yazılı mizahın kimi örnekleri olmuştur. Türk halk tiyatrosuyla ve sözlü edebiyatla sinemanın ilişkisi, olay örgülerinin perdeye transfer edilmesi ve yüzyıllar içinde kendisini ispatlamış garantili güldürme tekniklerinin ödünç alınması biçiminde başlamıştır. Zira Karagöz, Ortaoyunu, Meddah ve diğer sanatlar, yüzlerce yıl boyunca toplumun seyir zevkine yönelik ihtiyacı gidermişlerdir (Ünal, 2018: 337).

Teknolojinin gelişmesi ve sinemanın ülkemize girmesiyle birlikte Türk halk tiyatrosu da donanımlarını Türk sinemasına miras bırakmıştır. İlk olarak tiyatro oyunları beyaz perdeye uyarlanmıştır. Sonrasında daha özgün senaryolar oluşturulmaya çalışılsa da tiyatrodan kopulmamıştır. Halk tiyatrosu ile beraber halk hikâyeleri ve efsaneler de senaryolaştırılmıştır. Günümüzde dâhi meşhur romanlar sinemaya ve televizyon dizilerine uyarlanmaya devam etmektedir.

Söz konusu uyarlamalar yapılırken sadece metinler değil anlatı kahramanları da ekranlara yansımıştır. Nasreddin Hoca gibi bir ölümsüz fıkra kahramanı da doğal olarak bundan nasibini almıştır. Sinemanın ülkemize girdiği günden bu güne kadar yapılan komedi filmleri ve dizileri içerisinde onun fıkralarından ve düşünce dünyasından izler görüldüğü gibi direkt onun kılığına girip onu canlandırma teşebbüsleri de olmuştur. Bazı sinema oyuncularını sarığıyla cübbesiyle kameralar karşısına geçerken bazıları da replikleriyle izleyenlere Nasreddin Hoca'yı ve onun fıkralarını anımsatmışlardır. Bu vesile ile de Türk mizahının ölümsüz kahramanı Nasreddin Hoca ve onun fıkralarından yansıyan ince düşünceler kültürel bir miras olarak sinemada ve televizyon dizilerinde kendini göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir. Nebi Özdemir *Sanal Kültür Ortamında Nasreddin Hoca* isimli bildirisinde konuyla ilgili şunları dile getirmiştir: *"Müstakil Nasreddin Hoca adıyla son dönemde sinema filmine rastlanmasa da pek çok filmdeki tiplmeler, Nasreddin Hoca'nın ardılları, dahası sinemadaki torunları olarak kabul edilebilir. Metin Akpınar, Zeki Alasya, Kemal Sunal, Levent Kırca, Şener Şen, Kadir Çöpdemir, Şahan Gökbağar'ın canlandırdığı*

pek çok tip/karakter çeşitli açılardan çağdaş Nasreddin Hoca'lardır” (Özdemir 2008: 600).

Bu çalışmada “ardıl” kelimesi; Nasreddin Hoca gibi yaşayan, onun yaptıklarını yapan bir imam ve kadı değil, onun fıkralarından yansıyan hayatını ve düşünce dünyasını, karakterini gösteren kişi anlamında kullanılmıştır. Zira çalışma oluşturulurken sadece kavuklu, cübbeli, çeşğine ters binen aksakallı nüktedan yaşlılar göz önünde bulundurulmamıştır. Nasreddin Hoca'yı canlandıranların yanında onun fıkralarından esintileri izleyenlere sunanlar da göz önünde bulundurulmuştur. Verilen isimler, Nasreddin Hoca'yı sinema veya televizyonda en iyi temsil edenler değil, sanat hayatları içerisinde Nasreddin Hoca ile ilişkisi en fazla olanlardır. Çalışmanın bir bütün olarak sunulması adına ilk olarak Nasreddin Hoca'nın tarihi kaynaklardan ve fıkralarından yansıyan hayatına da değinilmiştir.

1. Nasreddin Hoca'nın Hayatı

Türk kültürünün en önemli mizah temsilcisi olan Nasreddin Hoca'nın hayatı hakkında günümüze kadar yurt içinde ve yurt dışında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar ele alındığında Hoca'nın hayatı ile ilgili farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bu farklı görüşlerin ortaya koymak istedikleri temel bilgi Hoca'nın yaşamış veya yaşamamış bir kişi olduğudur. Bazı araştırmacılar Nasreddin Hoca'nın Anadolu'da doğmuş, büyümüş ve vefat etmiş gerçek bir kişi olduğunu savunurken bazı araştırmacılar da onun halkın belleğinde oluşmuş masalsi bir kahraman olduğunu savunmaktadır. Hoca'nın gerçek bir kişi olduğunu savunan araştırmacılar ve uzmanlar bunu mezar kitabelerine ve bazı yazılı kaynaklara dayandırmaktadır. Yaşamış bir kişi olmadığını savunanlar ise genelde Nasreddin Hoca fıkralarının başka milletlerin kültüründen alındığı fikriyle hareket etmektedir.

Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkraları hakkında kapsamlı çalışmaları bulunan Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin, birlikte hazırladıkları *Nasreddin Hoca* adlı eserde: “Biz o kanaatteyiz ki Nasreddin Hoca diye bir kişi yaşamış ve hayatı etrafında menkıbeler ve inanmalar oluşmuştur.” (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 3) diyerek yaptıkları araştırmalar ve çalışmalar ışığında Hoca'nın yaşamış bir kişi olduğunu kabul ederler. Yine Hoca'nın yaşamış bir kişi olduğunu düşünen araştırmacılardan İlhan Başgöz *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca* adlı eserinde, “Bize göre 13. yüzyılda yaşamış Nasreddin Hoca adında bir insan vardır. Fıkra kahramanımızın bu yüzyılda yaşadığından kuşku duymak için bir neden göremiyoruz.” (Başgöz, 2005: 17) demektedir. Bazı eserlerde de Hoca'nın yaşamış bir kişi olduğu düşüncesini benimsenerek onun hayat hikâyesi uzunca kaleme alınmıştır. Hoca'nın ailesi, doğduğu ve

yaşadığı çevre detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Kalemeye alınan bilgiler için kesin bir kaynak gösterilmemiştir.

Hoca'nın yaşadığını kabul ettiğimiz 1208-1284 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti vardır ve tahta çıkan Selçuklu sultanları Birinci Gıyasettin Keyhüsrev, Birinci İzzettin Keykavus, Birinci Alaeddin Keykubat, İkinci Gıyasettin Keyhüsrev, İkinci İzzettin Keykavus, Dördüncü Rükneddin Kılıç Aslan, İkinci Alaeddin Keykubat ile Üçüncü Gıyasettin Keyhüsrev'dir. Bu hükümdarlardan sadece Birinci Alaeddin Keykubat devrinde (1219-1236) Anadolu'nun refah içinde olduğu görülmektedir. Hoca'nın gençliğine denk gelen bu dönem Alaeddin Keykubat'ın ölümü ile sona ermiş ve özellikle 1243 yılındaki Köseadağ yenilgisinden sonra Anadolu halkının mutsuz, kara günleri başlamıştır (Kurgan, 1996: 11).

1985 yılında basılmış olan *Yeni Türk Ansiklopedisi*'nde kendisinden *Türk mizahının piri, fıkralarıyla meşhur Türk nüktedanı ve halk filozofu* (YTA, 1985: 2600) olarak bahsedilen Nasreddin Hoca Anadolu Selçuklu Devleti zamanında, Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı Hortu köyünde, hicri 605, miladi 1208 yılında doğmuştur. Bu köyün şimdiki adı Nasreddin Hoca köyüdür. Babası Hortu'da imamlık yapan Abdullah Efendi, annesi Sıdika Hanım'dır. Hoca Sivrihisar ve Konya medreselerinde okumuştur. Babası öldükten sonra onun yerine imamlık yapmıştır. Konya'dan hocası olan mutasavvıf Seyyid Mahmud Hayrani'nin Akşehir'e göçmesi ile 1237'de Nasreddin Hoca da Akşehir'e göçmüştür (Köprülü, 2004: 22). Ölene kadar Akşehir'de kalmış, müderrislik ve kadılık yapmıştır. Birkaç defa evlendiği ve ikinci evliliğinden sonra kızları olduğu fıkralarından ve günümüze kadar ulaşan belgelerden anlaşılmaktadır (YTA, 1985: 2600).

Sivrihisar'da Fatma isimli kızına ait mezar taşı bulunmuş ve Şubat 1326'da öldüğü anlaşılmıştır. Fatma Hatun'un Mevlana Celaleddin isimli oğlu Sivrihisar'da kadılık yapmıştır ve onun oğlu değerli bilgin Hızır Bey İstanbul'un ilk kadısıdır. İstanbul'da Nasreddin Hoca soyundan kimselere ait on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardan kalma mezar taşları vardır. Fatma Hatun'un mezar taşı Akşehir Müzesi'ndedir. Akşehir mezarlığında bulunan ve yine Akşehir Müzesi'nde sergilenen ikinci mezar taşı da Nasreddin Hoca'nın kızı Dürr-i Melek Hatun'a aittir. Selçuklu devri figürlü mezar taşlarındandır. Tarihi bilinmemekle beraber, taşın şeklinden ve yazısından en geç on dördüncü yüzyıl başlarına ait olduğu anlaşılmaktadır (YTA, 1985: 2600).

Akşehir'de Seyyid Mahmud Hayrani'ye ait 1257 ve Hacı İbrahim Sultan'a ait 1266 tarihli iki vakfiyede de şahit olarak Hoca'nın imzasına rastlanmıştır. Ayrıca Nasreddin Hoca Türbesi'nin kubbesini tutan mermer

sütunlardan birinin üzerine siyah mürekkeple Arapça bir cümle yazılmıştır. Bu cümlede 1398 yılında Yıldırım Bayezid'in ordusu buradan geçerken Mehmet adlı bir askerin bunu hatıra olarak yazdığı belirtilmektedir. Bu durumdan da anlaşılağı üzere bu tarihten önce Nasreddin Hoca ölmüş, türbesi yapılmış ve gelip geçerken ziyaret edenlerin üzerine yazılar yazabileceğı duruma gelmiştir. Polonyalı Simeon, 1618 yılında Nasreddin Hoca'nın Akşehir'deki üstü kemerli mezarını gördüğünü ve çok güldüğünü Simeon'un Seyahatnamesi'nde yazmaktadır. Evliya Çelebi de 1638 yılında Nasreddin Hoca'nın türbesini ziyaret etmiş, izlenimlerini Seyahatname'sinin üçüncü cildinde anlatmıştır. Başbakanlık Eski Eserler Arşivi'nde bulunan 556 numaralı belgede, Fatih'in sadrazamlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından, 1476 yılında yaptırılan bir vakıf ve emlak yazımının defterinde, Akşehir'de, Nasreddin Hoca'nın bir vakfının bulunduğu kayıtlıdır. Lâmiî Çelebi, Letâif adlı eserinde Nasreddin Hoca'nın on üçüncü yüzyıl şairlerinden Şeyyat Hamza ile çağdaş olduğunu bildirmektedir (Duman, 2018: 20).

Bütün bunlardan çıkan sonuca göre Nasreddin Hoca bir hayal veya efsane kahramanı değil, gerçekten yaşamış bir kişidir. Yaşadığı zaman on üçüncü yüzyıldır. Öldüğü zaman Akşehir Kalesi'nin güneydoğu yönünde bulunan mezarlığa gömülmüştür. Akşehir'in bu en eski mezarlığı bugün Nasreddin Hoca Mezarlığı olarak anılmaktadır. Burada Nasreddin Hoca'dan önce ölmüş birçok meşhur kişinin de mezarı bulunmaktadır. Dört tarafı açık ve kapısının üstünde bir asma kilit bulunan türbesinin, Hoca'nın ölümünden ne kadar sonra yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Osmanlı yapısı saçaklı sivri kubbenin altındaki mermer altı sütunun tuttuğı ilk türbe yapısı Selçuklu mimarisi tarzındadır. Hoca'ya ait ilk mezar taşı türbede bulunmaktadır ve bunun üzerinde tuhaflik olsun diye ters yazılmış ölüm tarihi vardır. Yazılan şekli hicri 386 doğrusu 683'tür. Yahut yazan kişi Arapça sayıların da Arapça harfler gibi sağdan sola yazıldığını düşünmüş olabilir. Hicri 683 tarihi miladi 1284 yılına denk gelmektedir. Kubbenin tam altındaki mermer sanduka sonradan yapılmıştır. Türbenin II. Abdülhamid Han devrinde, Konya Valisi Faik Bey tarafından onartıldığına dair dört satırlık bir kitabe de bulunmaktadır (Duman, 2018: 21).

Hortulular Hoca'nın hatırasına sahip çıkmakta ve onun torunlarının Hortu'da yaşamaya devam ettiğini söylemektedirler. Hatta Hoca'nın doğduğu evin temellerini göstermektedirler. Akşehir'de de onun hatırasına büyük saygı gösterilmektedir. Bir evliya mertebesinde görülmekte ve maneviyatından himmet beklenmektedir. Kız evlendirenlerin Hoca'nın türbesine giderek onu düğüne davet etmesi, türbesinde dua edilerek evlenecekler için Allah'tan dirlik düzenlik istenmesi gelenektir. Hoca'nın türbesine yapılan ziyaretler, başka mezar ziyaretleri gibi gamlı, sessiz değildir.

Onun türbesine güle oynaya gidilir, fıkraları anlatılarak kahkahalar atılır ve ruhu şad edilir (YTA, 1985: 2600).

Nasreddin Hoca'nın Sivrihisar'da doğup büyüdüğü ve Akşehir'e göçüp orada yaşadığı ve öldüğü genel bir görüş olmasına rağmen onun Kırşehirli, Kayserili, Kastamonulu, Karadenizli, Arnavutluklu olduğunu savunanlar da vardır. Bunların yanı sıra Türk dünyasında da Nasreddin Hoca'nın ünü büyüktür. Bütün Türk devletlerinde onun fıkraları ve hayatına dair bilgiler anlatılmaktadır (Görkem, 2016: 35).

Nasreddin Hoca'nın yaşamamış olduğunu ileri süren araştırmacılar genelde batılılardır. Bu araştırmacıların başında Rene Basset gelir. Rene Basset, bu görüşünü Jeha veya Cuha denen, 8. veya 10. yüzyılda yaşadığı kabul edilen bir Arap fıkrâ kahramanı ile Nasreddin Hoca fıkraları arasındaki büyük benzerliklere dayanarak ileri sürüyordu. Bu benzerlikleri, fıkraları karşılıklı bir tabloya dizerek açıklayan bilgine göre, Jeha fıkraları sözlü anlatım yolu ile Batı'da yayılmış ve bunlar Türkçe'ye çevrilerek Jeha adı da Hoca olarak değiştirilmiştir (Başgöz, 2005: 17).

2. Fıkralardan Yansıyan Hayatı ve Kişiliği

Fıkralarından hareketle Nasreddin Hoca, bir köyün veya sosyal hayatı köyü andıran bir kasabanın imamıdır. Selçuklu ve Osmanlı toplumlarında imam önemli bir yere sahiptir ve üç önemli görevi vardır. İmam din görevlisidir ve halka namaz kıldırır, dini törenlere önderlik eder. İmam öğretmendir ve çocuklara, büyüklere okuma-yazmayı ve din bilgilerini öğretir. İmam ayrıca yargı görevini de üstlenmektedir. Devlet kanunlarının bir bölümü şeriata bağlı olduğu için kadıların bulunmadığı yerde imam kadının görevini de yüklenir. Hoca aynı zamanda bir köylü olarak da sunulur. Evinde bir ahır ve samanlığı vardır. İnek, eşek beslemektedir. Eşğine binip dağdan odun kesmeye gider. Köylerde üzüm ve turşu satar. Tarlası vardır, ekin eker, çift sürer, ekin biçer. Bu durumlardan hareketle Nasreddin Hoca'nın hem devlet kültürüne hem de halk kültürüne bağlı olduğu söylenebilir. Başında büyük bir kavukla Hoca'yı eşek üstünde gösteren geleneksel resim, bu çift kültürlü olmayı çok güzel anlatır. Kavuk din adamlığını, eşek köylülüğü simgeler. Hoca ayrıca geçim sıkıntısı çekmektedir. Dayalı döşeli bir evi, evinde doğru dürüst bir eşyası yoktur. Evine hırsız girince çalacak bir şey bulamaz. Zor tarım işleri, amansız kışlar, meraklı komşular ve sürekli didişme içinde olan aile üyeleri ile hayat hiç kolay değildir. Fakat Nasreddin Hoca bu koşullar içinde inanılmaz derecede iyimser bir karaktere sahiptir. Terslikler, kötülükler, sorunlar onu üzmez, onun yüzündeki tebessümü silmez. Denebilir ki Hoca'da stres asla yoktur (Başgöz, 2005: 19).

Nasreddin Hoca'nın kişiliği ele alındığında ilk göze çarpan onun güven veren bir yapıya olmasıdır. Nereden bakılırsa bakılsın çevresi Hoca'ya güvenmektedir. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, komşular, yabancılar, yöneticiler, kısaca herkes onunla çok kolay iletişim kurabilmektedir. Çünkü Hoca fıkralarında asla eksik bulmaya çalışan, surat asan, alay eden bir kişi değildir. Söyleyeceklerini mutlaka yapıcı bir üslup ile söylemektedir. Hoca'nın bir diğer özelliği ise zeki ve tedbirli olmasıdır. İnsan davranışlarındaki ilişkileri ve çelişkileri çok kolay görebilmektedir. Bunun yanında çok da iyi bir gözlemcidir. Bu vasıfları ile her zaman hazırcevap, gerçekçi, uyumlu ve dürüst bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbek, 2019: 25).

Fıkraları ile sadece Türk dünyasında değil, dünyada meşhur olan Nasreddin Hoca sembol bir kişiliktir. Kavuşu, cübbesi, kürkü, eşeği, aile fertleri, komşularıyla, güler yüzlü şakacı mizacı ile Türk ulusunun asırlar içinde olgunlaştırdığı değerleri ve dünya görüşünü, Türk ulusunun mizah dehasını temsil eder. Sevilen ve benimsenen birçok kişi gibi kültürün yazıdan çok söze dayandığı halk katında ona ait olmayan fıkralar da kendisine mâl edilmiştir. Nasreddin Hoca fıkraları zaman içinde zenginleştirilmiş, kişiliği yarı efsanevi hale getirilmiş, yaşadığı devir Anadolu Türklüğünün mustarip bir devresini teşkil eden Timur istilasına kadar çekilmiş ve Timur'a duyulan öfke Hoca'nın fıkraları ile ifade edilmiştir. Öyle görünüyor ki birçok kötüye, zalime, aciz ve beceriksiz karşı halkın tepki ve tenkitleri için Hoca'nın fıkraları bir vasıta olmuştur (YTA, 1985: 2600).

3. Nasreddin Hoca'nın Ardılları

3.1. İsmail Hakkı Dümbüllü

Türk sinemasında Nasreddin Hoca tiplmesiyle görülen ilk kişi İsmail Dümbüllü'dür. İsmail Dümbüllü Geleneksel Türk Tiyatrosunun son temsilcisidir. Orta oyunundaki Kavuklu tiplmesiyle insanların sevgisini kazanmıştır. Sinemanın ülkemize girmesiyle birlikte tiyatrodaki tiplmelerini sinemada göstermeye başlamıştır. Doğrudan Nasreddin Hoca'yı canlandırdığı üç filmi olan oyuncu bu filmler dışında *Dümbüllü Sporcu*, *Dümbüllü Macera Peşinde*, *Dümbüllü Tarzan* filmlerinde de Nasreddin Hoca'ya benzer bir kişilikte izleyenlerin karşısına çıkmıştır.

1897 yılında İstanbul'da doğan ve 1973'te yine İstanbul'da vefat eden Dümbüllü 1940-1970 yılları arasında Türk sinemasında yirmi yedi filmde rol almıştır. Geleneksel Türk Tiyatrosunun en önemli sembollerinden birisi olan, ustası Kel Hasan'dan devraldığı kavuğunu 1968 yılında başarılı tiyatro ve sinema sanatçısı Münir Özkul'a devretmiştir.

Nasreddin Hoca ve Timurlenk filminde Nasreddin Hoca İsmail Dümbüllü tarafından canlandırılmıştır. 1897 doğumlu olan sanatçı 1954 yılında çekilen bu filmde elli yedi yaşındadır. Uzun beyaz sakallı, hafif tombul, sarıklı ve cübbeli bir kişidir. Karısı ve iki oğlu ile yaşamaktadır. Bir oğlu otuzlu yaşlarda bir oğlu ise onlu yaşlardadır.

Filmde Hoca'nın kadılık veya imamlık yaptığı görülmez. Aksine yaşadığı yere gelen kadıya karşı el pençe durur. Yüz ifadelerinden korkusuz ve rahat biri olduğu anlaşılmaktadır. Yaşadığı yerin kadısını başka yere sürdürmek için yaptığı planı çevresindekilere anlatırken takındığı yüz ifadesi onu itici göstermektedir. Zira planında, kadıyı bir dansözle kandırıp insanlara rezil etme düşüncesi vardır. Hatta kadı dansöz ile aynı odadayken Nasreddin Hoca onları tavan arasından izlemeye çalışır. Bu da, filmde dahi ulema denen bir kişiye yakışır bir davranış değildir.

Komşularına karşı çok kibar davranmaz. Konuşmalarından gayet uyanık bir kişi olduğu sezilmektedir. Çevresindeki kişiler onun ulema olduğunu söylerler. Herkese bir laf sokma amacı güder gibi konuşmaktadır. Eşiyle ve çocuklarıyla olan diyaloglarında da saygının ve sevginin olduğundan bahsedilemez. On yaşlarındaki oğlunun yemek yerken obur bir şekilde davranmasına karşı Nasreddin Hoca'nın bakışlarında aç kalma korkusu görülmektedir. Bu onun bencilliği olarak yorumlanabilir.

Kadı Cafer'in kendini falakaya yatıracığını düşünerek ayağının altına erik pestili bağlayan Nasreddin Hoca bu şekilde acıdan kurtulur. Eve geldiğinde ayağının altındaki pestili çıkarır ve yalamaya başlar. Bunu gören karısının midesi bulanır.

Nasreddin Hoca, Kadı Cafer'i dansöz ile aynı evde yakaladıktan sonra bir zafer kazanmış olma hissi ile davul çalar. Dansöz de karşısında oynar. Yarı çıplak evden kaçan Kadı Cafer'in çok güzel kavuğuna ve cübbesine ise el koyar.

Timur'un düzenlediği eğlenceye katılır. Dans eden kızlardan gözünü alamaz. Bir süre izler ve onlarla biraz dans eder.

1971 yapımı *Nasreddin Hoca* filminde de Hoca'yı İsmail Dümbüllü canlandırmıştır. Oyuncu bu filmde oldukça yaşlıdır ve çok zayıftır. Karısı ve saf bir oğlu ile yaşamaktadır. Karısının çok sinirli bir kadın olduğu ilk göze çarpanlardandır. Bu sebeple Hoca karısından korkmaktadır. Genel görüntü olarak cübbesi ve kavuğu ile karşımıza çıkan Nasreddin Hoca'nın vücut hareketleri onu çok uyanık ve kurnaz göstermektedir. Keyfine aşırı düşkündür. Bütün amacı Sağır Kadı'nın güzel kızı ile evlenmektir. Çevresindeki insanlarla iletişimde bencil ve umursamaz bir tavrı vardır.

Kandırıldığı zamanlarda aşırı sinirlenmektedir. Tanımadığı insanlara “Erenler” diye seslenmektedir.

Film başlarken Hoca aşağıdaki şarkıyı söylemektedir ve aynı zamanda dans etmektedir:

Oynat oynat bakalım

Liraları atalım

Ab dayanamam sana zilli

Ölüyorum billahi

Kız yavaş oynat göbeğini

Aman düşürürsün bebeğini

Zilli güzel oynasana

Beşi birlik taksana

Hoca'nın film boyunca ikinci bir eşe sahip olma isteği ve yeniden gerdeğe girme arzusu içinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle sürekli genç kadınları izlemektedir. Onları gördüğü zaman iç çekmektedir. Kadı'nın evine gittiği zaman onun dans eden kızlarını izlemektedir. Zaten amacı Kadı'nın ortanca kızıyla evlenmektir. Kadınlar hamamına gidip orada da yarı çıplak kadınları izler. Rüyasında sürekli Kadı'nın kızını görür. Kadı'dan kızını istemeye gittiği zaman aralarında şu diyalog geçmektedir:

Kadı: *Senin Hacivat yaşıyor mu?*

Nasreddin Hoca: *Perdesini bulursak oynatıyoruz.*

3.2. Münir Özkul

1925-2018 yılları arasında yaşamış olan usta oyuncu Münir Özkul Türk sinemasında ve dizilerinde 1950'den 2002 yılına kadar başarıyla yer almıştır. İsmail Dümbüllü gibi tiyatro geleneğinden yetişmiş bir oyuncudur. 1960 ve 1970'li yıllarda başarılı yapımlar ortaya koyan Arzu Film'in çoğu yapımında rol verdiği oyuncu özellikle “*temiz aile babası*” rolleriyle günümüzde de insanlar tarafından bilinmektedir. 1968 yılında İsmail Dümbüllü'den devraldığı kavuğu 1989 yılında Ferhan Şensoy'a devretmiştir. Birçok tiyatro oyununda başarı ile yer alan oyuncu *Hababamı Sınıfı* filmlerindeki sert ama vicdanlı ve idealist müdür yardımcısı *Kel Mahmut* rolü ile de hafızalara kazınmıştır.

Münir Özkul, 1993 yılında TGRT'de yayınlanan *Nasreddin Hoca* dizisinde Hoca'yı canlandırmıştır. Kırmızı cübbesi ve beyaz kavuğu ile yaşadığı yerde

pazarcılık yapan Hoca; karısı ve oğlu ile yaşamaktadır. Oldukça sakin bir karaktere sahiptir. Fakat hoşuna gitmeyen durumlarda bakışlarıyla sert bir görüntü ortaya koymaktadır. Dizide, senaryo gereği Hoca'nın hayatı bir ressam tarafından anlatılmaktadır. Bu ressam Hoca'nın bir nükte ustası olduğunu dile getirmektedir.

Bu dizide Hoca ile ilgili ön plana çıkan başka bir durum da onun yemek yemeyi seven bir kişilikte olmasıdır. Karısı onun hoşuna giden yemekler pişirdiğinde Hoca'nın çok mutlu olduğu görülür. Hatta daha fazla yemek yiyebilmek için çeşitli oyunlara başvurarak eşini kandırdığı da görülmektedir. Bu yıla kadar oynadığı birçok filmde kötünün karşısında dimdik duran, her zaman haklıyı savunan karakterlere hayat veren Münir Özkul, Nasreddin Hoca'yı da ustalıkla canlandırmıştır.

3.3. Sadri Alışık

1925 yılında İstanbul'da doğan ünlü komedyen 1995 yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Hayatı boyunca iki yüzden fazla filmde oynamıştır. Turist Ömer ve Ofsayt Osman tiplerini çok meşhurdur.

Sadri Alışık, zorlu bir kariyerin ardından başarıya ulaşmıştır. Kendi döneminde oynadığı filmleri başarılı olmuş, halk tarafından sevilmiş, filmleri geleceğe ulaşmış ve toplum tarafından unutulmamıştır. Günümüzde de filmleri daima televizyonlarda yayınlanmaktadır. Bunun başlıca nedeni ise Sadri Alışık'ın karakter ve tiplere oyunculuğunun gerektirdiği hemen her şeyi yerine getirmesi ve yerelliğe verdiği önemle birlikte, kendi dönemindeki birçok oyuncunun aksine halktan biri izlenimi vermesi ve profesyonelliğe verdiği önemdir. Kullandığı dil İstanbul Türkçesinden uzak, üslup ve davranışları daha yerel ve halkın o dönemki portresini yansıtmaktadır (Bayrak, 2014: 105).

1960'lı yıllarda Turist Ömer filmleriyle büyük üne kavuşan oyuncuya 1971 yılında Nasreddin Hoca'yı canlandırması teklif edilmiştir. Sadri Alışık kendisine yapılan bu teklifi Nasreddin Hoca filminin tutmayacağı düşüncesi ile reddetmiştir. Kendisine her ne kadar "Ya Tutarsa!" denilse de bu teklifi geri çevirmiştir (Tokmakçıoğlu, 1991: 78).

3.4. Kemal Sunal

Bir filmin başarısı, filmde oynayan kişilerin başarısı ve canlandırılan karakterlerin seyirci tarafından benimsenmesi ile doğru orantılıdır. Geçmişten günümüze kadar bütün anlatı türleri içinde yer alan, bir takım özellikleri ile ön plana çıkan tipler vardır. Bu tipler, öne çıkan özellikleri ile bir olguyu (iyilik, kötülük) temsil etmişlerdir ve onlardan her zaman karakterlerine

uygun hareketler ve sözler beklenmiştir. Bu sinemada da devam eden bir durumdur. Türk sinemasının unutulmaz oyuncularından biri olan Kemal Sunal da çoğu filminde bu doğrultuda rol almıştır. O, oynadığı filmler ve canlandığı karakterler ile her zaman halka yakın olmuş ve milyonların izlediği filmlerde saflığın ve samimiyetin temsilcisi olmuştur. 1944 yılında İstanbul'da doğan ve 2000 yılında bir kalp krizi sonucu vefat eden usta komedyen yaklaşık otuz yıl sinema ile meşgul olmuş, filmleri her zaman merakla beklenmiş ve her nesil tarafından beğeni ile izlenmiştir.

Kemal Sunal'ın başrol olduğu Şaban film serisinin bugün de hâlâ beğeni ile izlenmesinin altında, belki de mizah geleneğinin sürdürülmesi yatmaktadır. Bugün Keloğlan masalları anlatılmamaktadır. Buna karşılık Şaban filmleri ilgiyle izlenmektedir. Birincil sözlü kültürün kurmaca bir masal kahramanı, ikincil sözlü kültürün bir başka kurmaca kahramanının kimliğinde yaşatılmaktadır. Bu filmlerin başarısı, halkın sözlü kültür geleneklerine olan bağımlılığının sinema profesyonellerince fark edilmesinden ve bu yönde filmler çekmelerinden kaynaklanmaktadır. Kaybedilen ya da kaybettirilen sözlü kültür geleneği (masal anlatımı), sinemasal gelenekle yaşatılmaktadır (Özdemir, 2008: 185).

Oynadığı seksen bir filmin yirmi birinde doğrudan Şaban ismiyle yer alan, kırk ikisinde de Şaban tipinin özelliklerini gösteren karakterleri canlandıran Kemal Sunal bu yönüyle Türk sinemasında yerleşmiş bir tip oluşturan oyunculardandır. Şaban tipi genel olarak saf kişiliğinin ve görüntüsünün altında fark edilir bir zekilik yatan, her ne kadar saf bir tip olsa da iyi kötüyü ayırt edebilen ve kötülere karşı tavrını ortaya koyan bir tiptir. *Meraklı Köfteci* filmindeki şu diyalog bir Nasreddin Hoca fıkrasını anımsatmaktadır:

Avukat: Hanımınıza çok muazzam bir miras kaldı.

Zühtü: Banane.

Avukat: Ama siz de çok zengin bir insansınız artık.

Zühtü: Sanane.

Tokatçı filminde de buna benzer bir diyalog lokantacı ile Osman arasında geçmektedir. Karnı çok acıkan Osman, lokantanın camında duran kızarmış tavuklara dışarıdan ekmek banar ve sadece tavuğun tadını hayal ederek karnını doyurur. Bunu gören lokantacı ile aralarında şu diyalog geçer:

Lokantacı: Çık bakalım yüz elli lira.

Osman: Niye?

Lokantacı: Ekmeğini deminden beri tavuğa banıyorsun.

Osman: *Arada camı var.*

Lokantacı: *Olsun. Bandın say.*

Osman: *O zaman sen de bana elli lira borçlusun.*

Lokantacı: *Niyeymiş o?*

Osman: *Sana verdiğim iki yüz liranın üstü.*

Lokantacı: *Vay açığöz sen bana ne zaman para verdin?*

Osman: *Verdim say.*

Tokatçı filminde, Osman'ın köyde eşeğe ters binmesi de Nasreddin Hoca fıkralarında görülen bir durumdur. Ayrıca *Davaro* filminde, Almanya'dan gelen Kemal Sunal'ın çok para getirmediğini gören köy halkı onun yüzüne bakmaz. Bu durum “*kürk meselesi*” olarak değerlendirilir.

3.5. Levent Kırca

1950 yılında dünyaya gelen oyuncu hem tiyatrodan hem sinemada hem de televizyon yapımlarında adından söz ettirmiştir. Başarı ile yer aldığı birçok projenin arasında onu en çok ön plana çıkaran genel proje tasarımcısı ve başrol oyuncusu olduğu *Olacak O Kadar* adlı televizyon güldürü programıdır. 1988 yılında yayın hayatına başlayan ve 2010 yılında sona eren programda, Türkiye’de yaşanan gülünç ve trajikomik olaylar 10-15 dakikalık skeçler ile anlatılmaktadır.

Olacak O Kadar programının bazı bölümlerinde Levent Kırca, Nasreddin Hoca tiplmesi ile seyircinin karşısına çıkmaktadır. Söz konusu bölümlerde Levent Kırca ilk olarak omzunda mendili ve elinde bastonu ile izleyicinin karşısına bir meddah olarak çıkar. Taburesinde oturarak Nasreddin Hoca'nın hayatını anlatmaya başlar. Konuşmasının başlangıcında “*Sergili Çocuklar*” diye seslenerek *Olacak O Kadar* programının bu bölümünün çocuklar için olduğunu belirtir. Sonrasında Hoca'nın hayatını, onun fıkraları ile harmanlayarak anlatmaya başlar. Anlatmaya başlayınca sahne değişir ve Levent Kırca Nasreddin Hoca olarak karşımıza çıkar ve Hoca'nın fıkralarının canlandırılması ile bölüm sona erer.

Olacak O Kadar programının söz konusu bölümlerinde Nasreddin Hoca'nın hayatı ve kişiliği şöyle anlatılmaktadır: “*Sergili Çocuklar, Sergili Çocuklar... Toplanın bakalım size bir hikâyemiz var. Bir Nasreddin Hoca vardır, bilir misiniz? Bilmeyenleriniz de mutlaka duymuştur. Nasreddin Hocamızın, Akşehir'in Hortu köyünde doğduğunu çoğumuz biliyoruz. Bu nedenle Akşehir'de her sene Nasreddin Hoca Şenlikleri yapılır. Hoca, daha çocukluğunda hazırcı, taşı gediğine koyuyor. Nasreddin Hoca'nın Türk mizahında gerçekten çok önemli*

bir yeri var. Yaşamış mıdır, bilinmez. Önemi şudur: Türk halkının zekâsını, mizah anlayışını temsil eder. Hoca zar zor geçinmektedir. Borçludur, alacaklıları vardır. Yani halkımız gibi. Dedik ya, halkın dilidir diye. Türk mizahının, gülmecesinin en çarpıcı örneğidir Hoca. Bizce Hoca'dan bahsetmenin tam sırası.”

Olacak O Kadar programı yirmi yılı aşkın bir süre televizyonlarda yayınlanmış bir güldürü programıdır. Bu programda Nasreddin Hoca'ya da yer verilmiştir. Bunun yanı sıra programın yapılış amacında mizahla insanlara mesaj vermek vardır. Programın bu temel amacı da Nasreddin Hoca'nın güldürürken düşündürme amacına paraleldir.

3.6. Cem Yılmaz

1973 yılında İstanbul'da doğmuş olan oyuncu şimdiye kadar sekiz sahne gösterisi yapmış ve yirmi iki filmde oynamıştır. Yaptığı gösterilerde insanların yaşadıkları birçok olayı ve durumu farklı bakış açılarıyla ele alarak seyirciye aktarmıştır. Aktardıklarıyla, günümüzün komedi deyince akla gelen ilk oyuncusu olmayı başarmıştır. Rol aldığı filmlerin çoğunda senaryoyu yazan ve yönetmenlik yapan da kendisidir. Canlandığı tipler genellikle haksızlığa karşı sessiz kalamayan, kötülerin cezasız kalmaması gerektiğine inanan tiplerdir. Saygısızlığa, çokbilmişliğe karşı tahammülü yoktur. Böyle tipleri her zaman sözleriyle köşeye sıkıştırır. Bu açıdan onun filmlerinde bir Nasreddin Hoca mizahı görülmektedir. Kendisi, *Diamond Elite Platinum Plus* isimli gösterisinde Nasreddin Hoca hakkında şu sözleri dile getirmiştir:

“Nasreddin Hocalar diye bir şey yok. Nasreddin Hoca var bir tane. Bizim işimizin piri Nasreddin Hoca'dır. Mizah, hoşgörü, başka açıdan bakma... Ben çocukken ilk sahneye çıktığımda, bir müsamerede Nasreddin Hoca olmuştum. Zirvede başlamışım... Ben demiyorum ki ondan izler var bende ama hayatında bir kişiyi güldürmemiş adam da “Bizler Nasreddin Hoca'nın torunlarıyız.” diyor. Peki, Nasreddin Hoca'ya salak salak soruları soranların torunları kim? Onlar da aynı köyden... Hemen herkes kavuğu takmak istiyor. Sekiz yüz yıl kendinden bahsettirmek kolay mı? Nasreddin Hoca olmak öyle bir şey... Mesela anlatıyorsun Nasreddin Hoca fıkrasını, diyor ki “Bunun nesi komik?” Bir şeyin illa komik olması gerekmiyor. Bir fikir, bakış açısı... Nasreddin Hoca'nın bize öğretmek istediği “bu komik, şu komik” değil ki...”

3.7. Şoray Uzun

1967 yılında Bulgaristan'da doğan ünlü sanatçı birkaç sinema filminde oynamış ve televizyon dizilerinde rol almıştır. *Şoray Uzun Yolda* adlı programda Anadolu'yu köy köy gezerek köy insanlarıyla bir araya gelmiştir. Bu programın bazı bölümlerinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarını onun

kılığına girerek canlandıran oyuncu Akşehir Belediyesi tarafından düzenlenen Nasreddin Hoca Şenliklerinde de temsili Nasreddin Hoca olmuştur.

4. Bazı Televizyon Dizilerinde Nasreddin Hoca'nın İzleri

Nasreddin Hoca gerek filmlerde gerek televizyon dizilerinde doğrudan canlandırılmış bir tip olmasının yanında sözleriyle de kendini hatırlatan bir şahsiyettir. Onun fıkralarındaki sözleri halk arasında da deyim veya atasözü olarak kullanılmaktadır. Senaristler de dizilerde onun bu sözlerini senaryolarına yeri geldiğinde eklemişlerdir. Nasreddin Hoca ile direkt bir ilişkisi olmayan dizilerde bile bu sözlerle ya da fıkralara rastlamak mümkündür. Bu da Hoca'nın benimsenmiş bir şahsiyet olduğunun göstergesidir. Aşağıda Hoca'yı ve onun sözlerini kullanan dizilerden bazılarının örnekleri gösterilmiştir.

Hoca'nın *"Parayı veren düdüğü çalar."* sözü bir dönem TRT'de yayınlanmış olan, günümüzde ise Exxen isimli dijital platformda yayınlanan *Leyla İle Mecnun* isimli komedi dizisinde izleyenlerin karşısına çıkmaktadır. Dizinin başkarakterlerinden *İsmail Abi* dizinin otuz üçüncü bölümünde bir çuval dolusu para bulur ve bu parayı yardıma muhtaç insanlara dağıtır. Çuvalda kalan son parayı da bir çocuğa verir ve para bitince cebinden çıkardığı düdüğü çalar. Sonrasında da *"Parayı veren düdüğü çalar."* der ve Nasreddin Hoca'nın torunu olduğunu dile getirir. Burada hem Nasreddin Hoca'nın fıkrası hatırlatılmıştır hem de onun fıkrasına farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Parayı veren düdüğü çalar sözü toplumda bir şeyin maddi karşılığını veren ondan faydalanır tanımlamasıyla kabul görmüştür. Fakat dizide parası olan her istediğini yaptırır, her yerde sözü geçer düşüncesi ön plana çıkarılmıştır.

Leyla İle Mecnun dizisinin Exxen'de yayınlanan üçüncü sezonunun beşinci bölümünde ise *İsmail Abi* karakterini doğrudan Nasreddin Hoca olarak görmektedir. Bu Nasreddin Hoca, *İsmail Abi*'nin dedesidir ve çevresindekilere fıkralar anlatmaktadır. Fakat anlattığı fıkralara insanlar hep bir bahane bulmaktadır. Bunun üzerine Hoca insanların her şeyi kafaya taktığını ve bunun bir faydası olmayacağını dile getirir. Ona göre anlatılan fıkraya gülünür ve her şey biter. Bir fıkrayı sorgulamak, detaylarını düşünmek gereksizdir.

Dizide Nasreddin Hoca'yı hem canlandıran hem de onun fıkralarından kesitler sunan *İsmail Abi* karakteri oyuncu Serkan Keskin tarafından canlandırılmaktadır. Serkan Keskin aynı zamanda tiyatro oyunlarında ve kukla oyunlarında da Nasreddin Hoca'yı canlandıran bir oyuncudur. Bu yönüyle Nasreddin Hoca'nın ardıllarından sayılabilecek bir oyuncudur.

Başka bir komedi dizisi olan ve Star Tv’de yayınlanmış olan *Kardeş Payı* isimli dizinin yirmi üçüncü bölümünde ise dizinin başkarakterlerinden Hilmi Nasreddin Hoca kılığında izleyenlerin karşısına çıkmaktadır. Sivas’ta küçükbaş hayvancılık yapan Hilmi koyunları ölmeye başlayınca koyunlardan sorumlu olan çalışanı Feyza’yı yanına çağırır. Feyza Hilmi’nin yanına gittiğinde Hilmi başında kavuğu, üzerinde cübbesi ile bir akarsu kenarında suya yoğurt karıştırılmaktadır. Feyza Hilmi’ye ne yaptığını sorunca Hilmi göle yoğurt mayaladığını söyler ve Feyza’dan “Göl hiç maya tutar mı?” sorusunu bekler. Fakat Feyza “*Burası göl değil, akarsu.*” der. Hilmi bunu beklemediği için çok sinirlenir. Feyza Hilmi’ye “*Egonuz tavan yapmış, kendinizi Nasreddin Hoca sanıyorsunuz Hilmi Bey.*” dediğinde Hilmi “*Ben bir kültürü canlandırmakla kalmıyorum, onu adeta yeniden yorumluyorum.*” diye cevap verir. Sonrasında koyunların ölümünden Feyza’yı sorumlu tutan Hilmi bir ağaca çıkar ve bindiği dalı kesmeye başlar. Burada da Feyza’ya bir mesaj vermektedir. Feyza işini iyi yapmazsa sonunda kendisi zararlı çıkacaktır. Bu mesajı verdikten sonra Feyza’yı yanından gönderir ve “*Ben de eve gideyim. Kedi mi daha ağır, kıyma mı daha ağır? Onu tartayım.*” der.

Nasreddin Hoca sadece komedi dizilerinde değil aksiyon dizisinde de karşımıza çıkmaktadır. *Eşkîya Dünyaya Hükiümdar Olmaz* isimli ATV’de yayınlanmış olan dizinin yüz altmış dokuzuncu bölümünde Şahin Ağa isimli karakter bir Nasreddin Hoca fıkrası anlatmaktadır. Dizide, Şahin Ağa herkesin büyük saygı duyduğu, dürüst, cesur, hak yemekten korkan, eski toprak bir kabadayıdır. Dizideki başka bir karakter olan Alpaslan ise çevresindeki birçok tehlikeden nasıl kurtulacağını Şahin Ağa’ya sorduğunda Şahin Ağa “Artık eşeğe ters oturman lazım.” der. Alpaslan onun bu sözünü çok anlamayınca Şahin Ağa Nasreddin Hoca’nın eşeğe ters binme fıkrasını şöyle anlatır:

“Hoca Nasreddin’i eşeğe ters otururken görmüşler. Sormuşlar ‘Hoca niye ters oturuyorsun?’ diye. ‘Arkadan gelen riskleri görebileyim diye.’ demiş. ‘Önden gelen riskler ne olacak?’ demişler. ‘Onu eşek de görür.’ demiş.”

Sonuç

Çalışmada, Nasreddin Hoca’yı sinemada ve televizyonda temsil etmiş olan bazı sanatçılar incelenmiştir. Söz konusu sanatçılar içerisinde Nasreddin Hoca tiplmesiyle İsmail Hakkı Dümbüllü, Münir Özkul, Levent Kırca, Şoray Uzun ve Serkan Keskin’in çıktığı görülmektedir. Sadri Alışık, Kemal Sunal ve Cem Yılmaz’ın ise canlandırdıkları tipllemelerde Nasreddin Hoca’dan esinlenmeler görülmektedir.

İsmail Dümbüllü'nün rol aldığı Nasreddin Hoca filmleri senaryo ve kurgu açısından ele alındığında vasat yapımlar olarak değerlendirilebilir. Filmlerde, İsmail Dümbüllü gibi "halk komiği" olarak nitelendirilen birine Nasreddin Hoca gibi mizahi kişiliğinin arkasında derin fikirler de olan birinin karakterinin yerleştirilmesi eksik kalmış denebilir. Zira İsmail Dümbüllü'nün canlandığı Nasreddin Hoca tiplerinde sadece muzip, uyanık ve kendi derdine düşmüş bir ihtiyar görülmektedir. Sektör açısından değerlendirildiğinde ise Nasreddin Hoca ile Kavuklu'yu birleştirme fikrinin pek tutmamış olduğu söylenebilir.

Münir Özkul ise oynadığı filmlerde doğru yolu bilen kişi olarak ön plana çıkmaktadır. Nasreddin Hoca'nın da çoğu fıkrasında kendisine bir şeyler danışılan biri olduğu düşünüldüğünde Münir Özkul'da bir Hoca esinlenmesi olduğu söylenebilir. Ayrıca rol aldığı Nasreddin Hoca dizisinde de İsmail Dümbüllü'nün aksine Hoca'yı ustalıkla canlandırmıştır. Dizide Hoca'nın fıkralarının ve Hoca karakterindeki insanların günümüzde de yaşamaya devam ettiğinin gösterilmesi dikkate değer bir durumdur. Geriye dönüş tekniği ile geçmiş ve günümüzün aynı anda sunulması diziyi diğer yapımlardan ayırmaktadır. Geçmiş anlatan sahnelerde Nasreddin Hoca'nın başından geçenler anlatılırken günümüze gelindiğinde Hoca'nın fıkralarını resme döken bir ressamın evinde oğlu ile yaşadıkları anlatılmaktadır. Aslında geçmişte Hoca'nın yaşadıkları günümüzde de devam etmektedir. Bu kültürel evrimin bir örneğidir. Dizide verilmek istenen mesaja göre, Nasreddin Hoca gibi insanlar günümüzde de yaşamaktadır. Sadece zaman ve mekân değişmiştir. Mizahi karakter ve nüktedanlık genetik olarak aktarılmaya devam etmektedir.

Kemal Sunal'ın oynadığı filmlerde kötülüğe karşı bir mücadelesi vardır. Usta oyuncu saf karakterinin altında yatan kötü niyeti anlama yeteneği ile de ön plana çıkmaktadır. Ayrıca yüzünde iyiliğin her zaman galip geleceğine olan bir inanç vardır. Ünlü aktör bu yönleri ve bazı filmlerindeki diyalogları ile Nasreddin Hoca'yı anımsatmaktadır.

Levent Kırca da Olacak O Kadar'da Nasreddin Hoca'yı ustalıkla canlandırmıştır. Lakin dekor ve kıyafetler basittir. Bunun sebebi de programda dekordan ve kostümden ziyade mesajların ön plana çıkmasıdır. Olacak O Kadar programı televizyon kanallarında uzun yıllar gösterilmiş, ülke gündemini ve politikasını eleştirel üslupla ele alan bir komedi programıdır. Programın genel misyonu sebebiyle fıkraların içine politik göndermeler eklenmiştir. Öyle ki, programın genel misyonu yansıtılmak istendiği için Hoca'nın hayatına dair bir bilginin yanlış verilmesi dahi önemsenmemiştir: Meddah, Hoca'nın Akşehir'in Hortu köyünde doğduğunu söylemektedir.

Kaynaklardaki bilgilere göre Hortu köyü Sivrihisar'a ait bir köydür. Ayrıca meddah, Nasreddin Hoca ile ilgili bir bölüm hazırlamalarının sebebini "Mizahın mesajlı mı mesajsız mı daha iyidir?" tartışmalarına Hoca ile cevap vermek istemeleri olarak açıklar. Meddahın anlattıklarından ve Hoca'yı izleyiciye sunmasından "Mizahın mesajlı daha iyidir." cevabını verdiği anlaşılmaktadır.

Şoray Uzun Yolda programında ise sunucu Şoray Uzun'un Akşehir'i ziyaret ettiği sırada orada bulunan Yarenler ile Nasreddin Hoca fıkralarını canlandığı görülmektedir. Fazla set hazırlığı yapmadan, basit kostümlerle ve kurguyla Hoca'nın fıkraları canlandırılmıştır. Canlandırmalar teatral bir şekildedir. Alt metin sadece fıkralardan ibarettir. Fıkraların bazılarında farklı eklemelerin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bazı fıkraların arka planı da seyirciye gösterilmektedir. Örneğin; gölde yoğurt bakracını yıkayan Hoca, komşularının diline düşmemek için göle yoğurt mayaladığını söylemektedir. Böyle söylemese, komşularının kendisine "kılıbık" demesinden çekilmektedir.

Cem Yılmaz'ın, gösterilerinde Nasreddin Hoca'ya yer vermesi ve Hoca'yı kendisinin piri olarak sunması önem arz etmektedir. Zira Cem Yılmaz, günümüzde gösterileriyle en çok izleyiciye ulaşan sanatçıların başında gelmektedir. Bu da Nasreddin Hoca'yı gelecek kuşaklara taşımada önemli bir noktadır.

Sadri Alışık'ın önceki yıllarda yapılan Nasreddin Hoca filmlerini göz önünde bulundurarak kendisine yapılan Nasreddin Hoca'yı canlandırma teklifini kabul etmediği söylenebilir. Çünkü önceki dönemlerde yapılan Nasreddin Hoca filmleri büyük gişe başarıları elde etmemiştir. Bu sebeple Sadri Alışık kendisinde görülen potansiyele rağmen Nasreddin Hoca'yı canlandırmayı kabul etmemiş bir oyuncudur.

Hem geçmişte hem de günümüzde, sadece Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının izinden giden, onun felsefesini ekranlarda ve beyaz perdede devam ettirmeyi kendine amaç edinen bir senarist, yönetmen ya da oyuncu yoktur. Bu çalışmada izlenen her film ve dizi bir girişimdir. Devamlılığı olmayan ve kült olmamış yapımlardır.

İzlenen yapımlar ve sanatçılar genel olarak değerlendirildiğinde hem sinemada hem de dizilerde Nasreddin Hoca ile özdeşleşmiş bir tip oluşturulamamıştır. İsmail Dümbüllü her ne kadar Nasreddin Hoca'yı sinemada başarıyla temsil eden bir sanatçı olarak gösterilse de bu başarının sadece onun dönemiyle sınırlı olduğu söylenebilir. Günümüzde Battalgazi, Köroğlu gibi kahramanlar söz konusu olduğunda çoğu insan görsel olarak zihninde Cüneyt Arkın'ı canlandırabilir ama Nasreddin Hoca söz konusu olduğunda belki de hiç kimsenin zihninde İsmail Dümbüllü canlanmayacaktır.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2018). *Sinema ve Metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Başgöz, İ. (2005) *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bayrak, T. (2014), Sinemada Karakter Olgusu: Bir Karakter Oyuncusu Olarak Sadri Alışık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4/2, 105-122.
- Boratav, P. N. (2018). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Isık Yayınları.
- Duman, M. (2018). *Nasreddin Hoca ve 1616 Fıkrası*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Görkem, İ. (2009). Düünden Bugüne Türk Sözel Edebiyatı: Değişim ve Dönüşüm. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 411- 422.
- Görkem, İ. (2012), Nasreddin Hoca Olgusunun Algılanması ve Anlamlandırılması Üzerine. *Türkbilig*, 23, 83-106.
- Gümüş İ. (2011). *Sözlü Kültür Ortamı Ürünlerinin Sanal Kültür Ortamında Yeniden Yaratılmaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güvenç, A. Ö. (2020). *Folklor ve Sinema*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güzel, A. (1985). Nasreddin Hoca. *Yeni Türk Ansiklopedisi*, C7, 2600-2601, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kurgan, Ş. (1986). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özbek, M. (2013). *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, N. (2001). Halkbilimi Kültürbilimi ve Medya. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* 49, 87-92.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Basım Yayın.
- Özdemir, N. (2008). *Medya Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Özdemir, N. (2009). Sanal Kültür Ortamında Nasreddin Hoca. *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak*, 593-634, Ankara: T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 87, 27-40.
- Sakaoglu, S. ve Alptekin A. B. (2009). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Tokmakçioğlu. E. (1991). *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca*. İstanbul: Yılmaz Yayınları.
- Ünal, M. (2018). *Türk Halk Tiyatrosu'nun Sinemaya Etkileri*. *Art-Sanat*, 9, 337-349.